

Muhammet Aly Malkolm Iksi nämüçin ýeke goýdy?

Category: Kitapcy, Sözlär, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Muhammet Aly Malkolm Iksi nämüçin ýeke goýdy? MUHAMMET ALY
MALKOLM IKS-i NÄMÜÇIN ÝEKE GOÝDY?

Muhammet Aly bilen Malkolm Iks

Malkolm Iks jemagatyndan kowlandan soň haj parzyny berjaý etmek üçin Mekge-Medinä gidip-gelmegi makul bildi.

Malkolmy birinji geň galdyran ýagdaý musulmanlar we jemgyýetiň ýokarky gatlaklarynda ýerleşen garaýagyzlardy.

Müsüre gonan uçary bir garaýagyz sürýärdi we teni çuw-ak käbir türkler oňa «gardaşym» diýip gujak gerýärdi.

Oňa Amerika we Muhammet Aly Kleý hakda soraglary berýärdiler.

Malkolm uçardaky gören zatlaryny şeýle beýan edýärdi:

«- Uçar akýagyz, garaýagyz, gyzył tenli, bugdaýreňk, saryýagyz adamlardan doludy, meniň buýra-buýra gyzył saçlylygymdan başga-da sary saçly, gök gözli adamlaram bardy, bularyň hemmesi-de dogandy! Köňüllerinde bir Hudaýyň, bir Allanyň söýgüsini göterýärdiler, biri-birlerine deň derejedäki sylag-hormat bilen baglydylar».

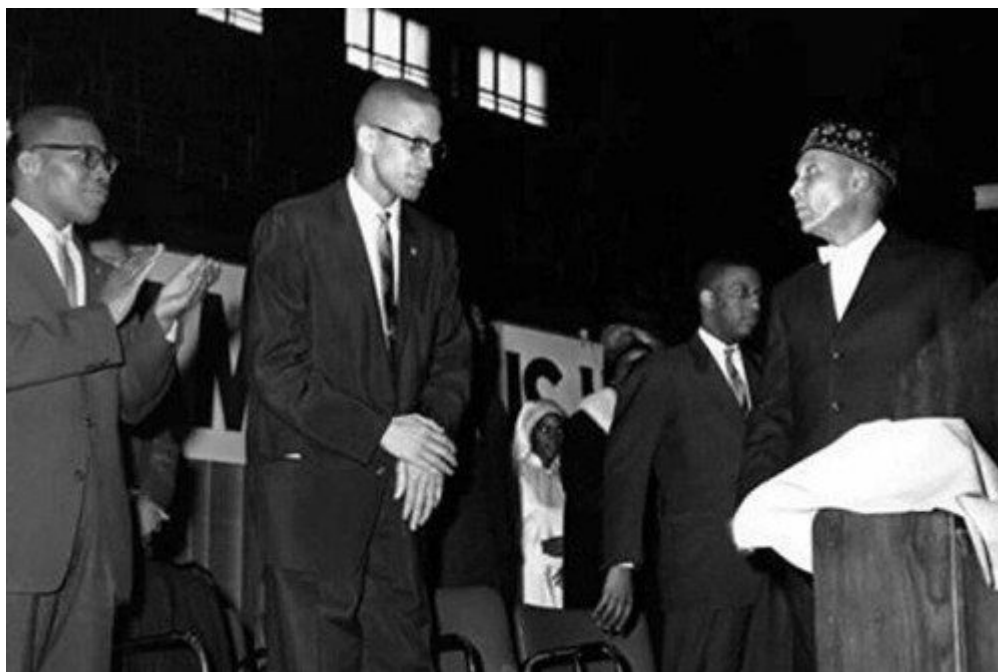

Malcolm X

Malcolm X, Stambulda, iň esasysy-da Mekgäni görüpdü.

Ol Stambulda alny seždä degýän akýagyzlary we Arabystanda ýokary wezipeli garaýagyzlary haýran galyp syn edýärdi. Şonuň üçinem hakyky yslamyň amal edip ýören yslamy däldigine düşüniş, yslamy doly we dogry öwrenmäge başlady.

Akýagyzlaryň we garaýagyzlaryň deň tutulýan yslamyýetinde arabyň parsdan, ak tenliniň gara tenliden ýokarda görülmeyändigini geň galyp synlaýardy. Gysga wagtyň içinde Muhammet Elaýjanyň garaýagyzlaryň duýgularyny ulanyp, özüne ekplutasion düzgüni ýola goýandygyna göz ýetirdi.

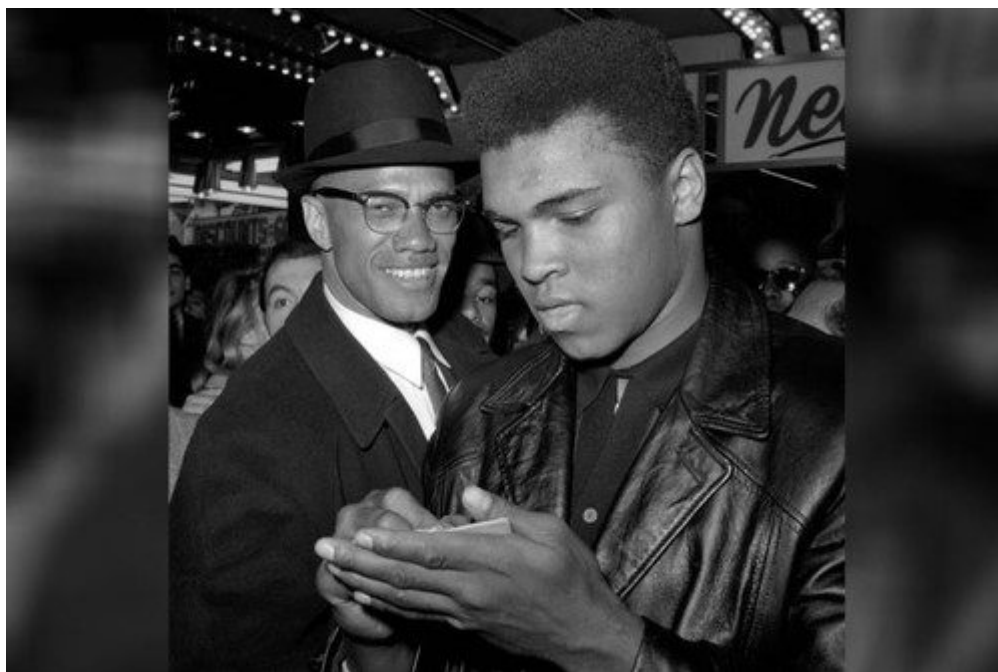

Malkolm bilen Muhammet Elaýja

Onuň ýola rowana bolan wagtynda Muhammet Aly-da Afrikada we Ýakyn Gündogarda gezip ýördi.

Alyny döwlet baştutanlary we giň halk köpçüligi garşylasa, Malkolm kiçijik fotoapparaty bilen yslam dünýäsini tanamak üçin musulman ýurtlary ädimme-ädim gezyärdi.

Aly özüne görkezilýän çäksiz söýginiň we gyzyklanmanyň çeşmesiniň aldawçy kezzap Eljahdan gelip çykýandyr öýdýärdi. Malkolm bolsa Stambulda, Kairde tanyşan göwnaçyk adamlary bilen yslamyň hakykylygyna we giň gerimliligine şaýat bolýardy. Ahyrsoňunda Gananyň Akra şäheri iki köne dostuň ýoluny kesişdirdi.

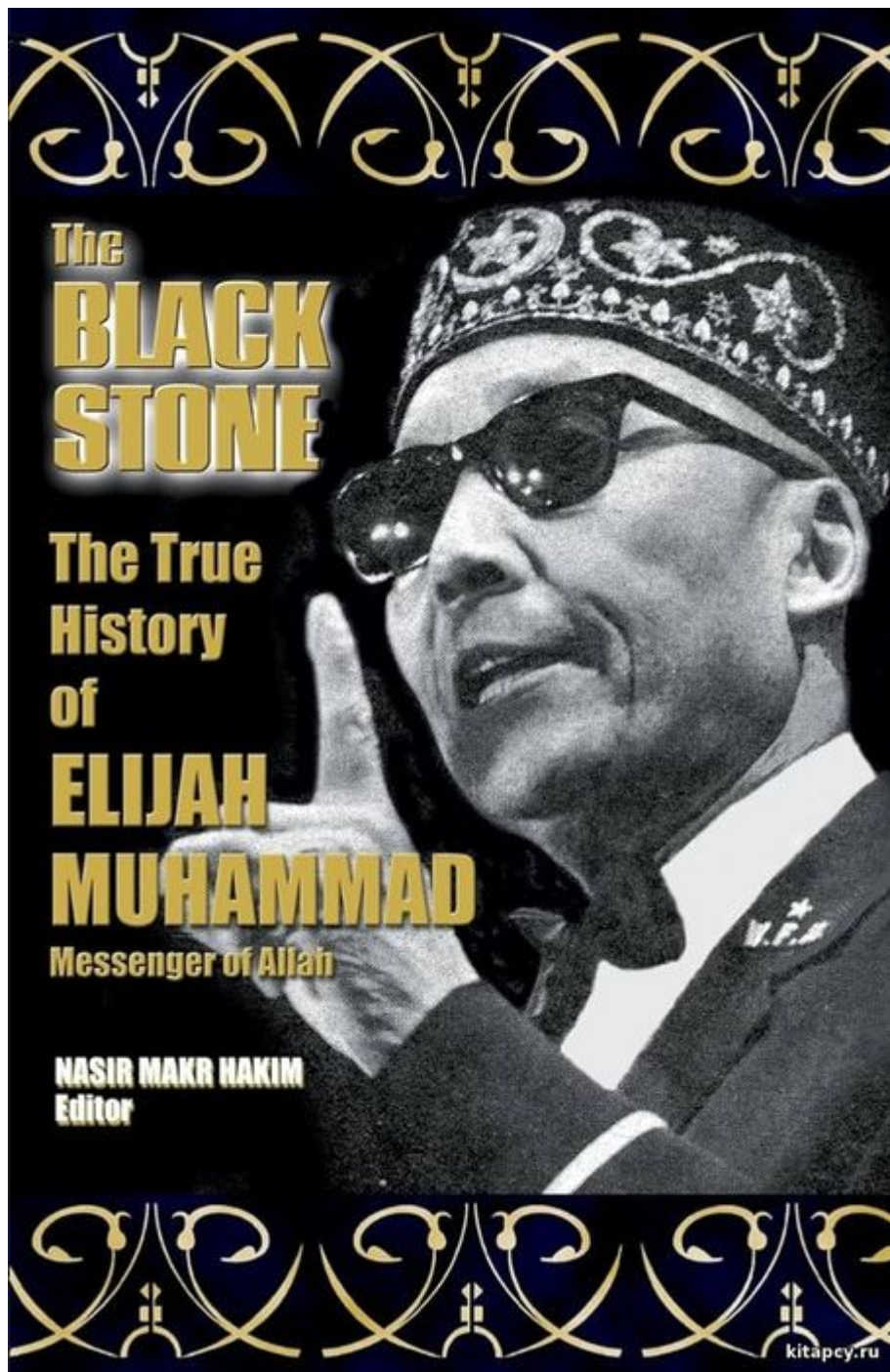
Muhammet Aly bilen Malkolm Iks

Malkolmyň özem göwnaçyk adamdy. Aly onuň dogany ýalydy we biri-birlere şular ýaly gabat gelişende salamlaşman gidesi gelmedi.

Malkolm Alynyň bolýan oteline geldi, emma kabul edilmedi. Ahyrynda köçede jemendäniň içinden «Kassius, doganym!» diýip gygyryp, onuň ýanyna ýakynlaşmaga synanyşdy.

Aly oňa seredip: «Ýok, bu görýän keşbiň Muhammet Elaýjadyr we ol her ýerdedir!» diýip, gynansak-da, Malkolmy ýanyndan kowdy. Malkolm Iks hakyky imana gowuşmazdan öňem elmydama sorag-idegdedi. Ol yslama aňsatlyk bilen ýetmändi we munuň gymmatyny hemmelerden has gowy bilýärdi.

Kürside adamlara bir ýandan ýagşylyk etmegi, ýagşy gylykly adam bolmagy ündäp, bir ýandanam daş-töweregindäki ärli we ärsiz aýallar bilen zyna edip ýörşüne wyždany çydamady.

Ahyrsoňunda Muhammet Elaýjanyň garşysyna geçip, oňa sorag berip bilipdi. Alan jogaby ony «Garaýagyzlaryň Yslam jemgyýeti» jemagatyndan kowulmagyna sebäp bolupdy:

«- Dawut hakda okanyňda, başga biriniň aýalyňa niçik göz dikişini bilensiň. Ine, men şol Dawut-da. Nuh hakda okanyňda-da, onuň serhoş bolşuny bilensiň. Ine, men şonuň hut özi-dä. Lutyň başdan geçirmelerinem okansyň, gidip öz gyzlarynyň düşegine giren adamy tanan bolsaň gerek. Maňa-da bularyň barsyny etmek dürs boláymaly».

Malkolm aýratynam haj parzyny berjaý edip gelenden soň Elaýjanyň edip ýören ähli masgaraçylyklaryny köpçüligiň öňünde

paş etdi.

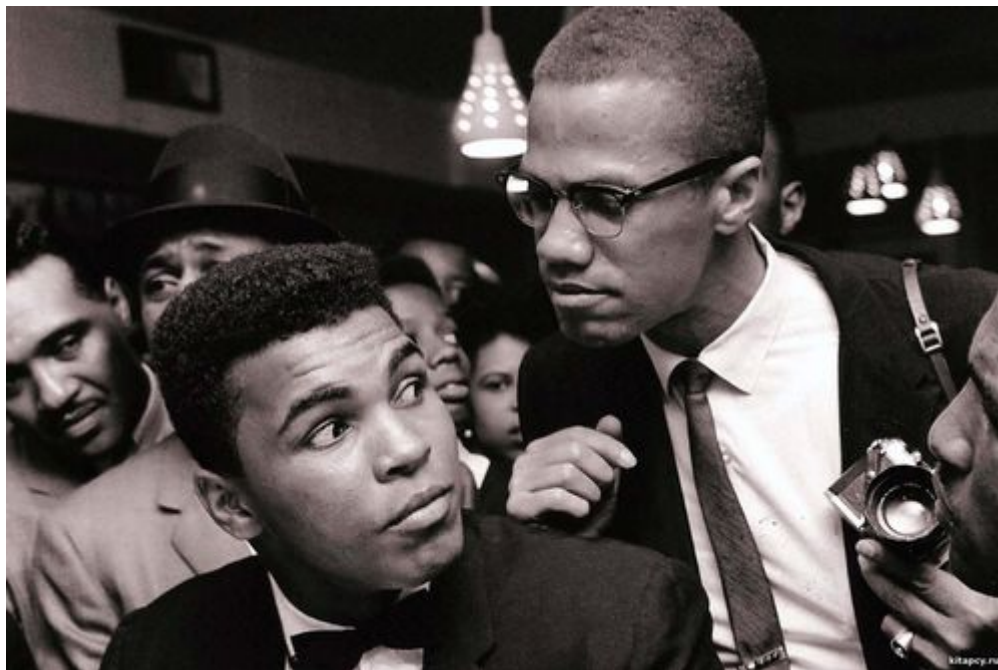
Ol iki meseläniň üstünde aýratyn durup geçdi. Birinjisi yslamyň diňe garaýagyzlaryň dini däldigidi. Jemgyýetiň öňünde edýän pert-pert çykyşlary bilen tanalan Malkolm üçin munuň özi sözüň doly manysynda rewolýusiýany aňladýardy. Jemgyýetçiligem geň galýardy. Hatda FBI-niň düýbünü tutujy direktory J.Edgar Huwer Malkolmyň pikirleriniň Gitleriňkidenem milletçidigini öňe sürýärdi, emma haj parzyny berjaý edip gelen kişiniň Amerikadan gidendäki Malkolm däldigi bellidi.

Gynansak-da, Muhammet Aly Malkolmyň 1965-nji ýyla haj parzyny berjaý edip gelende gören zatlaryna diňe 1975-nji ýyldan soň düşünişdi.

Elaýjanyň täzelenen ruhly Malkolmyň agzyny ýumduрмаk üçin meýilleşdiren hilegärçilikli duzagy bolsa, Malkolmyň elmydama dogany hasaplaýan Muhammet Alyny oňa garşy gepletmek bolupdy. Aly Malkolmy Isa pygambere hyýanat eden Petrus ýaly dönükdigini aýdýardy. Alynyň pikirçe Malkolm ýönekeý adamdy, emma Elaýja yslamyň hut özüdi.

Alynyň yslama ýakynlaşmagyna sebäp bolanam Malkolmdy. Hatda Elaýjanyň sportsmenleri we artistleri yslama golaýlaşdyrmaly däldigi hakdaky beren aç-açan görkezmesiniň bardygyna garamazdan, Malkolm birinji gören badyna Aly üçin jemagatynyň bildirýän talaplaryny bozup, ony yslama gazandyrypdy. Indem Aly ony mürtet (dinden çykan) ygılan edýärdi.

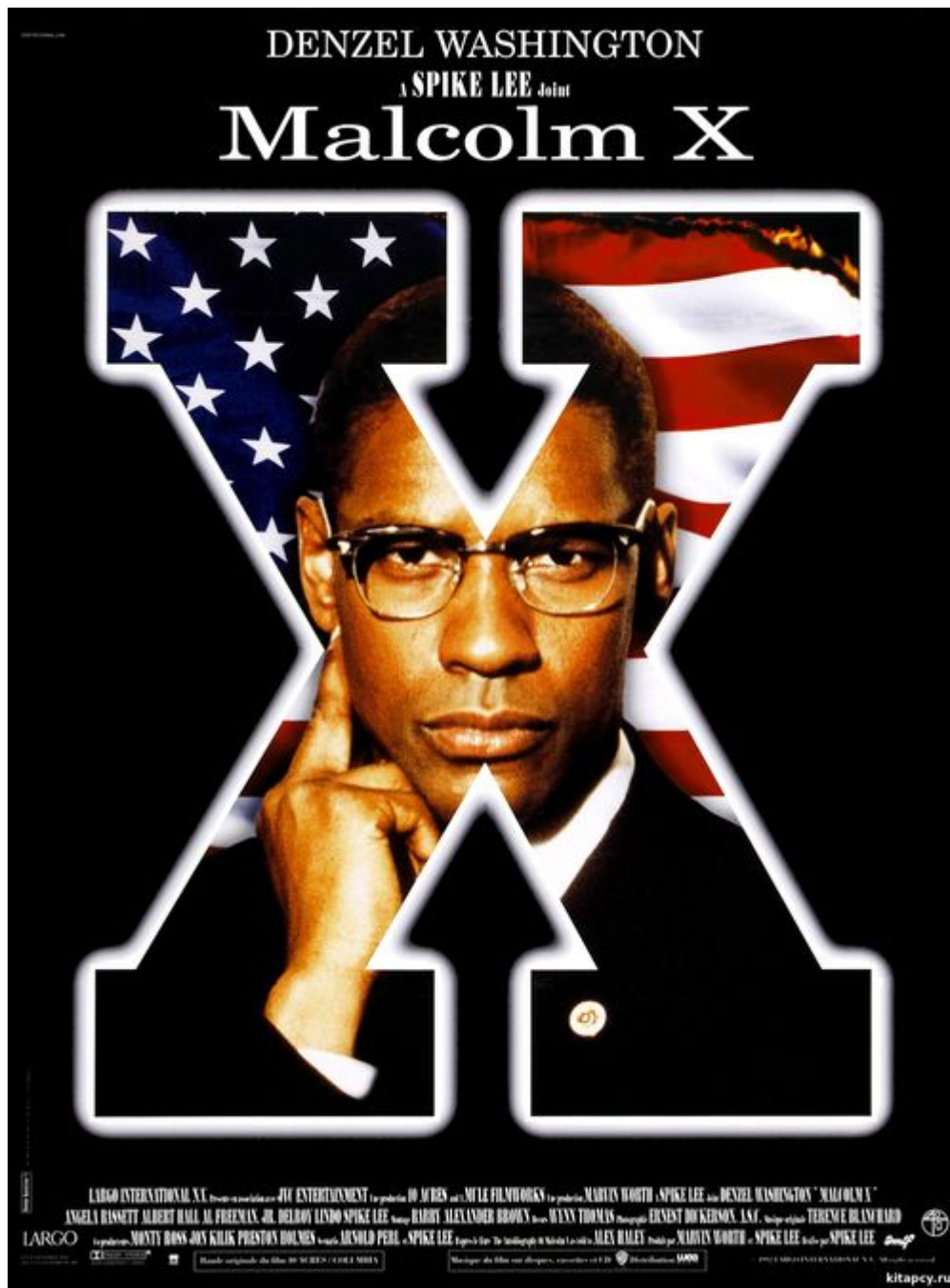

Ol eline berilen kagyzlary okanda, gözlerini kameralardan sowup gürleýärdi. Görnüşinden, nämedir bir zatlaryň Alynyň göwnüne-de jaý däldigi bildirýärdi we Malkolma garşy edilýän zatlarda bir ýalňyşlygyň bardygyny syzýardy.

Hatda Malkolm öldürilende, Aly onuň maşgalasynyň howpsuzlygyny üpjün etmäge synanyşanam bolsa, jynazasyna gatnaşmandy.

Malkolm iň soňky demine çenli, ýagny 1965-nji ýylyň 21-nji fewralynda endamyna onlarça gyzgyn gülle sümülip girjek gününe çenli dogry yslamy wagyz edip gezdi.

Häli-häzirlerem ony kimiň näme sebäpli öldürendiginiň üsti açylanok we ýapyk iş bukjasy hökmünde ABŞ-nyň Ýustisiýa ministriliginiň arhiwinde tozan siňip ýatyr.

Muhammet Aly bolsa, diňe 1975-nji ýylda jemagatyň hakyky
ýüzüni görüp, ökjä tüküripdi.

Aly mundan soň dürli ýollar bilen Malkolmyň ýazygyna galyp
gezendigi üçin puşman edýändigini aýtdy. Şeýle-de bolsa,
Muhammet Aly Malkolm Ikse iň gerekli wagty ony jemagaty
sebäpli ýeke galdyrypdy.

Aly wideokameralaryň öňünde oňa garşy agyr-agyr sözleri
aýdanam bolsa, Malkolm Alyny daş-töweregindäkileriň
zäherländigini we bir gün hökman özüne düşünjekdigini
aýdýardy.

Malcolm Iks ýalňyşmandy. Aly gijem bolsa hakykata akyl
ýetiripdi.

Mehmet MAZLUM ÇELİK.

Anna, 09.02.2024 ý. Taryhy makalalar